

Ne bom se spuščal v vzroke takega stanja niti ne bi mogel predpisati takega uspešnega zdravila, opozoril bi le na nekaj posledic takega stanja. — Vednost in zanimanje za zamejskega človeka sta med širšimi plastmi skoraj enaka ničli; solidarnost se ob tem zreducira na golo besedovanje, ki je daleč od živega odnosa in spontanega, vsakodnevnega preseganja upravno politične razmejenosti, in sicer na ravni množičnega človeka, preprostega človeka, ki pa vendarle odločilno ustvarja razpoloženje v neki časovni, prostorski ali nacionalni enoti.

V zamejstvu pa tako stanje podpira in sili v avtarhičnost, samozadostnost: imamo svoje revije, svoj dnevnik in radijsko postajo, gledališče, umetnike in narodne voditelje, svojo banko in svoj strankarski mikrosistem. V takem otoškem prostoru ni težko manipulirati ali prodreti s kvazi kvaliteto, razcvetajo se nesporazumi glede matične Slovenije, nevednost in nepoznavanje se razrašča v džunglo, v kateri marsikdo prodaja svoje edinozveličavne misli in projekte.

A tega je na obeh straneh, kot je na obeh straneh mnogo votlih besed in medlih čustev o narodni solidarnosti, bratskih odnosih in podobnem.

Ta glosa verjetno ne bo postavila resnice z glavo navzgor. Napisana je pa le. Et scripta manent.

Tudi v zamejstvu bo voda zavalovala v kozarcu: kajti tudi Sodobnosti, kot rečeno, pride do tja le dvajset izvodov!

m. k.

OKROGLE MIZE KOT ZNAMENJE ČASA

Med pojave, ki se zdijo v današnjem času globlje značilni za stanje slovenskih množičnih občil — pa ne le teh, ampak morda že kar kulture in družbe nasploh — bomo morali zmeraj bolj šteti tako imenovane okrogle

mize: ob kakem kulturnem pa tudi drugačnem dogodku povabi uredništvo množičnega občila nekaj oseb, da bi v uredniških prostorih sedle za mizo, nato pa druga za drugo, v pogovoru ali tako, da si segajo v besedo, povedale svoje mnenje o dogodku; nato ta mnenja objavijo v časopisu, sporočijo po radiu ali pa hkrati z osebami pokažejo na televizijskem zaslonu, tako da vsi lahko izvemo, kaj prav te osebe mislijo o dogodku, ki bolj ali manj zanima tudi nas. Nekako tak je časnikarsko publicistični obred, ki mu ponavadi pravimo »okrogla miza«; da smo nanj že dodobra navajeni, je naravno, saj je prav v zadnjih letih postal obvezna, včasih že kar prepogosta in šablonska oblika časnikarskega dogajanja.

Okrogle mize so se najprej udomačile na televizijskem zaslonu, to pa iz razlogov, ki so značilni za to kulturno občilo. Ali ne terja prav televizija živahnosti, pestrosti in dinamičnosti v vsem, kar naj pokaže v sliki in besedi? Celo dogodki, ki sami na sebi niso niti živahni niti pestri niti dinamični, naj bi takšni postali — in eno od sredstev za to so okrogle mize. Stvar, ki sama po sebi za marsikoga ni posebno zanimiva, naj dobi vsaj nekaj zunanjega mika; ko se bo o nji bolj ali manj improvizirano pogovarjalo nekaj živih oseb, se bo iz nenazorne ideje skorajda spremenila v majhno, napeto in slikovito dogajanje. Toda okrogle mize niso ostale samo na televizijskem zaslonu; polagoma so se preselile še v druga množična občila, v radio, dnevnike, štirinajstdnevnike, nazadnje celo mesečnike. Povsod pa prinašajo s sabo — vsaj tako se zdi — raznovrstnost, improvizacijsko sproščenost, gibčnost in kar je še lastnosti, zaradi katerih so prišle tako hitro v modo. Njihova prednost je končno še ta, da jih je mogoče uporabiti za katerikoli namen. Od tod pravcata povodenj okroglih miz, ki prav nič ne zaostaja za podobno po-

vodnijo simpozijev, anket in intervjujev. Kadar razstavlja kje kak slikar, lahko o tem napravite okroglo mizo; če igrajo novo igro slovenskega dramatika, nam bo o tem lahko govorilo pet do deset oseb za okroglo mizo; v kinematograf pride nov slovenski film ali pa ga samo prepovejo — in že se o njem lahko začne pogovor za okroglo mizo; ta je pri roki tudi takrat, ko izide nova pesniška zbirka, knjiga novel ali roman; celo o novi filozofski ali znanstveni razpravi se dá govoriti v obliki okrogle mize; pa tudi o vseh drugih vprašanjih od šolstva do zdravstva, od javnih dajatev do kanalizacije — celó o vprašanjih okrogle mize se dá razpravljati najživahneje prav za okroglo mizo. Skratka, prednost naprave, ki ji pravimo okrogla miza, je ta, da je univerzalna.

Druga prednost je njena nestrokovnjaška širina. Za okroglo mizo lahko povabite vsakogar, ki ima o čemerkoli kakršnokoli mnenje. Okrogla miza je kraj, kjer je važna predvsem čimbolj hitra, živahna in pestra izmenjava mnenj — in mnenje o nečem ima pač vsakdo. Za okroglo mizo se ne sprašuje po strokovni poklicanosti, izkušnosti ali tehtnosti govorečega. Mnenja sodelujočih se morajo vrstiti čimbolj gibčno, nihče nima priložnosti, da bi natančno razložil, kaj pravzaprav misli, njegova misel mora torej ostati mnenje med drugimi mnenji. Okrogla miza je vrtiljak mnenj. Zato lahko v nji sodeluje praktično vsakdo. Prav to daje sestavljavcem okroglih miz možnosti za najrazličnejše kombinacije. K razgovoru o filmu za okroglo mizo lahko povabite samo filmske kritike in ustvarjalce, lahko pa ravno te čisto prezrete in pritegnete rajši samo sociologe, politike, kriminologe, jezikoslovce ali slikarje; ali pa povabite pol teh in pol onih — možnih kombinacij je veliko. Ali ni posrečeno, če se za okroglo mizo pogovarjajo o pesništvu sociologi, o slikarstvu jezikoslovci, o

šolstvu pesniki, o filmu politiki in o jeziku filmski delavci? Skratka, okrogla miza ni samo univerzalna, ampak je že kar območje duhovite kombinatorike. Nazadnje pa ima še to prednost — in zaradi nje se okrogle mize tako zlahka uveljavljajo in uspevajo — da od sodelujočih ne terja kake posebne priprave. Če vas povabijo za okroglo mizo, kjer bodo govorili o kaki gledališki predstavi, ni potrebno, da bi jo kaj prida študirali in si z naporno analizo ustvarili o nji kolikor toliko utemeljeno, iz celote porojeno sodbo; zadostoval bo hiter vtis, postranski domislek ali kratka opazka, in vaše mnenje se bo kar nekako samo od sebe zložilo z mnenji drugih v mozaik mnenj, čemur bomo nato dejali pogovor ob okrogli mizi.

Teh nekaj prednosti je zadosten razlog za priljubljenost in razširjenost okroglih miz v množičnih občilih. Oboje je tolikšno, da se tu in tam izrojeva v izdelovanje okroglih miz na tekočem traku. Ob kulturnih pojavih, ki bi jim drugod po svetu po stari navadi posvetili natančne ocene, preglede ali polemike, se pri nas zmeraj pogosteje razpravlja v obliki okroglih miz. Če je drugod normalno, da o novi pesniški zbirki, romanu ali filmu spregovorijo z daljšimi, izčrpnimi in pozorno napisanimi poročili, je pri nas že čisto mogoče, da bomo ob takšnem dogodku sklicali okroglo mizo. Iz tega zornega kota je že videti čas, ko se bo o pomembnih ali manj pomembnih stvareh javnega življenja govorilo samo še za okroglimi mizami. Ali ne kaže v to smer neka čudna nuja današnjega časa? Znano je, kako zmeraj teže je dobiti za množična občila — pa ne samo ta, ampak tudi bolj izbrana, ožjemu krogu namenjena kulturna glasila — pisce, ki bi se lotili kakega kulturnega pojava z obsežno kritiko ali zamudnim prikazom; pač pa je razmehroma lahko najti ljudi, ki se za krajši čas usedejo za okroglo mizo in

se o stvari pomenijo na kratko, neobvezno in tudi nezamudno, brez prevelike priprave in brez odgovornosti, da se pred javnostjo zares do kraja zastavijo. Ali pa ni s tem že povedano, da so okrogle mize posebno znamenje našega časa, predvsem seveda njegove naglice, prezaposlenosti in bega pred tvegano napornostjo? Ali ni glavno znamenje našega časa prav pomanjkanje časa? Toda že iz povedanega je videti, da ne gre samo za najbolj splošne, zunanje in pravzaprav čisto abstraktne značilnosti časa, ki mu pravimo »naš čas«. Razlog, da je zmeraj manj piscev, ki bi se želeli natančno, konkretno in sistematično ukvarjati s posameznimi kulturnimi pojavi, in da je zmeraj več okroglih miz, za katerimi se o zadevah govori na hitro, mimogrede in v obliki mnenj, je morda res ta, da takšne pisce sicer še imamo, a se jim zaradi pomanjkanja časa ali česa drugega z zadevami ne dá ukvarjati; ali pa ta, da je takšnih osebnosti morda zmeraj manj. Toda v obeh primerih temeljni razlog seveda ne more biti golo pomanjkanje časa, ampak globlji ustroj duha, ki je za naš čas značilen. Priljubljenost okroglih miz mora biti v skrivni zvezi s tem duhom — pa ne samo z njegovimi dobrimi, ampak tudi slabimi ali pa že čisto problematičnimi stranmi.

Z dobrimi ni misliti samo na živahnost, pestrost in slikovitost, ki jih okrogle mize prinašajo v obratovanje množičnih občil, saj so to kvečjemu formalne odlike, ki o vsebinskih vidikih okrogle mize ne povejo prav ničesar. Pač pa bi lahko komu prišlo na misel pripisati okroglim mizam dobro lastnost, ki ji ponavadi pravimo demokratična odprtost in sproščenost, češ da drugi načini javnega obveščanja in obveščanja še zdaleč ne omogočajo demokratične odprtosti v takšnem obsegu kot prav okrogle mize. Ali ni primernejše, da o kakem kulturnem pojavu — zlasti če se zdi problematičen

— slišimo več sodb širokega kroga ljudi kot pa redke, čeprav še tako utemeljene misli posameznikov, ki se s stvarjo ukvarjajo strokovno ali poklicno? Ali naj ne velja tudi tu stari pregovor »več glav več ve«, zlasti ker se zdi, da prihaja s tem v javnost glas najširšega, ne pa samo profesionalnega kroga izvedencev, se pravi glas demokratične javnosti kot take, ne pa samo redkih izbrancev in poznavalcev? In res bi zoper takšno demokratično odprtost ne bilo kaj reči, če ne bi v nji opazili možnosti za tisto, kar je demokratičnosti ravno nasprotno, namreč za hoteno, namerno in zavestno manipuliranje z mnenji ljudi. Poročilo, ki ga o kakem kulturnem ali drugačnem pojavu napiše strokovnjak, je resda delo posameznika, ki ga pred javnostjo zavzuje samo osebna odgovornost in poklicanost. Toda če se na pogovor o isti stvari zbere za okroglo mizo pet ali več strokovnjakov, pa tudi nestrokovnjakov, to še zmeraj ni širša javnost, ampak še kar naprej samo posamezniki, izbrani iz množice drugih posameznikov. Da bi lahko prišlo do okrogle mize, so morali biti izbrani in zbrani. In kot pri vsakem izboru, sta tudi tu samo dve možnosti — izbor je lahko popolnoma naključen, podoben žrebanju, in v tem primeru absurden; lahko pa je nameren, in v tem primeru gre za manipulacijo, ki naj v podobi poljubno izbranih ljudi upri-zarja pred javnostjo demokratično odprtost. Toda še zmeraj gre samo za manjšino, ki vsiljuje svoje mnenje večini, ne pa za širšo javnost v pravem pomenu besede.

Toda če se vsebinska stran okroglih miz že s tega vidika izkaže za problematično, je kaj takega še veliko bolj očitno za vsebinsko tehtnost, pomembnost in funkcijo njenih rezultatov. Večina okroglih miz, prirejenih v znamenju enakopravnosti vseh sodelujočih in prepuščenih navdihu trenutne improvizacije, se ponavadi izrodi v

vrtiljak ali mozaik posameznih mnenj, ki so med sabo lahko nasprotna in različna ali pa v temeljnih stvareh istovetna, tako da druga drugo ponavljajo; v obeh primerih gre za mnenja brez globlje utemeljitve, miselne izpeljave, analize in argumentacije, saj za kaj takega ob okroglih mizah praviloma ni ne časa ne prostora — ko bi bilo, bi nehale biti okrogle mize in bi zgrešile svoj pravi namen. Posledica takšnega hitrega, komaj skiciranega kroženja mnenj je seveda ta, da se med sabo nevtralizirajo. Približno vsa so iste teže, nobeno ne prevlada tako zelo, da bi zares predrlo v jedro pojava in se izkazalo za pravilnejše od drugih, kot se je dogajalo v Platonovih dialogih. Pogovori za našimi okroglimi mizami so pravcati nasprotje antični dialoški umetnosti. Namesto k jedru pojava vodijo v pisanost videzov, ki naj bo čim širša in pestrejša, tako da pojava samega za njimi že ni več videti, kaj šele da bi spoznavali njegovo bistvo. To pa je več kot naravno, saj gre res samo za improvizirana mnenja, vloga teh pa je bila od nekdanj samo ta, da ustvarjajo videz. Imeti mnenje o kaki stvari, pomeni ustvarjati videz o nečem, kar skozi prizmo različnih mnenj razpada v zmes številnih videzov, od katerih prav nobeden ni boljši od drugega, vsi skupaj pa prikrivajo resnico, ki se skriva za njimi. Zato k ničemur ne obvezujejo, ampak rabijo kvečjemu za alibi — izgovor, da lahko ostanemo zadovoljni z neobveznim videzom, ker do resnice tako ali tako ni mogoče. Ali povedano s prisposodobno — če se kdo postavi pred eno samo ogledalo, bo njegova podoba morda enostranska, ker ga bo kazala le z ene strani, toda s tega vidika bolj jasna, popolna in nedvoumna; če postavimo okoli njega vrsto različno zasukanih ogledal, se bo njegov pojav v ogledalih razblinil v neskladne zrcalne podobe, ki ne bodo več sestavljale enote, ampak jo bodo razkrajale in navsezadnje spremenile v

neresničen videz zrcalne igre, kjer pojava kot takega ni več, ampak samo še igra ogledal. Prav to se pogosto dogaja ob okroglih mizah ali je pa celo njihov končni rezultat. Okrogle mize so največkrat vrtiljak mnenj, ki se med sabo nevtralizirajo, so alibi ali celo igra, umik pred obvezno resnico v uprizorjanje živopisnega videza.

Vse to so najbrž znamenja našega časa. Toda kot vemo, nam znamenja časa niso dana samo zato, da jih pasivno beležimo, ampak da jih predvsem spreminjamo ali nadomeščamo z drugačnimi. Ali konkretnije povedano — čim manj okroglih miz in čimveč oblik, v katerih se bo dogajalo obratno od tistega, kar je, žal, največkrat posel in vloga okroglo miznega izdelovanja mnenj.

J. K.

MARGINALIJE

OB POPISU PREBIVAVSTVA. Že zato, ker je najnovejši in ker nad njim bdi nezmotljivo oko elektronskih računalnikov, smemo upati, da bo sedanji popis doslej najpopolnejši. Morda bodo računalniki celo znali povedati, kako in kaj je z našimi delavci v tujini, saj organizatorji popisa niso imeli prav posebno jasnih pojmov, kje in kako poiskati najzanesljivejše podatke o zdomcih, doma ali v tujini, ali tu in tam.

Ne bi pa bili to, kar smo, če ne bi popisa zapletli še ob vprašanju, ki bi moralo biti jasno: ob vprašanju narodnosti. Leta 1971, zlasti če se lotevamo popisa prebivavstva, bi že morali vedeti kaj več o tem, kaj je narodnostna pripadnost, ali vsaj to, s čim tega pojma ne smemo mešati.

Prav gotovo: kriteriji in metodologija popisa so se rodili v centru države, v enem izmed uradov federacije, zato so se možje v tem uradu srečali s težavami, ki jim niso bili kos: popis naj bi bil izpeljan po najbolj sodobnih na-